

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3.

Fylke: Møre.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Haram.Emne: BrynetBygdelag: Skuløy.Oppskr. av: Karl RogneGard: Rogne.(adresse): Longva paa Skuløy

G.nr. 7 Br.nr. 1.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Eigi røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Den vanlege og aalmanne nemning er bryne for den grove og større kvatsteinen som er brukt til ljaar, øksar og andre større bitjarn.

Aa bryna heiter jamnast aa kvjetja. Ein bryner ikkje ein ljaa t.d. Den kvjetjar ein.

Heinen er jamnt mindre og av finare grjot. Den vert brukt til finare bitjarn: hyvelstenner, rakeknivar o.s.

b. Den er i grunnen ikkje til aa kvjetja bitjarnet med, men til aa taka burt "rona" (ei) som oftast vert til vedsliping paa slipestein. Naar rona er burtteki, vert bitjarnet rakande kvast. Her brukar ein ikkje bryne, for det riv eggi meir. Det gjer ikkje heinen.

2. No er bryner av kunststein (smergelbryner) mest brukt, men her med brukar ein heinen til finare bitjarn, etter paa.

Fraa gamal tid tok dei brynestein i Gamleuri paa Skuløy. Slikslag paa Fjørtoft. Der henta kvar for seg bryner. Ingen dreiv noko sers sal med desse, so vidt eg veit. Dei kunde helst verta gjevne som gaavor.

Meste bryni vart kjøpt hjaa handkaren. So vidt eg veit kom dei mest fraa Trøndelag.

Eit godt bryne maatte vera mjukt og fritt for eitlar. Til prøve paa dette ripa dei i det med ein spikar. Su-

me prøvde det til med med tennene, helst med hynetonn

um det var mukt nok.

3. Alle bitjarn vart fyrst slipt pas ein rund slipestein,

dersom det var mykje ukvasse. Etterpas vart det brukt

bryne til aa taka burt "rona" t.d. pas øksar og ljar,

men pas nyvelsterner og andre finare bitjarn alltid hei-

nen.

4. aa tynna egg til pas ljaasen og sigden med hamring er u-

kjent i bygdene her, etter det eg veit. I manns minne

hev alltid ljaasen vore slipt pas slipestein.

5. Den flate steinen som er nemnd under dette punkt, hev

eg korkje set eller høvrt nemnd i bygdene her til aa sl-

pa bitjarn pas.

Til vanleg er ikkje avstanden fraa tunet til slatetet-

gen større enn slatetekaren gjeng heim til kvart maaltid,

og daa hev han ljaane med seg og sliper deiim heime, erso

dei er ukvasse. Einast kunde vera dei som hadde holmlæt-

te som den tid Rognekarane slo Rogneholmen, daa førde

dei slipestein med seg.

6. Sjaa svar til pkt. 5. Bin likte ikkje kvetja ljaasen

for lunge. Daa tek han "mylegg" eller "mylreine" (ei),

d.v.s. slipeegg til vart smalare og sjolve skjeregg til vart

rundvort, og daa vart ikkje bitet so godt. Denne egg

tar ljaasen, naar ein skravar brynet for mykje under kvet-

tingi. Det var helst nyhamningar som var ute for dette.

Stod dei for lunge og kvate, vart det gjerne sagt: "Du

maa 'kje myle', maa lenger no." Til aa retta pas mylreina,

maa ljaasen pas slipesteinen, so egg til for sitt rette skap.

7. Til ljaasen vart fyrr berre brukt vanlege naturbryner.

No berre smergetbryner, og med deiim held ein ljaasen len-

ger kvass. Andre bryneslag, som trebryner o.d., er ukjende

her.

8. Vanleg og almen regel er at ljaasen sit pas orvet

under slipingi. Dette gjeld baade lang- og stutturvljå. Ljåane er ~~ikkje~~ skjett slik at det vert formykje arbeid aa taka deim av ved kvar sliping. Ei tid batt ein ljåen til orvet med taag, ei tid med grant tog (linesnøre), no alltid med streng, eller med ein jarnholk.

9. Under kvetjingi (bryningi) set ein langorvet upp ned paa marki. Med vinstre handi held ein yver "bakken" (den bakre kanten av ljåen) og fører brynet upp og ned yver flate eggj med høgre handi skiftevis paa kvar sida av eggj. Orvet studd mot vinstre herdi og ljåspissen fram.

Stutturvet set ein og upp ned. Men daa det er so kort, det ikkje naar ned paa marki, um slaattekaren skal faa staa bein under kvetjingi, held han enden av orvet mellom gøtene og kvetjar elles som med langorvet.

Ein driven slaattekar aktar vel paa at ljåen ikkje fær "mylreine" ved kvetjingi (sjaa pkt. 6).

10, 11 og 12. Kopp til brynet var/er ikkje aalment brukt her. Den nemnest brynestokk og var alltid laga av tre. Den var uthola av ein maatsam tjukk, rund kubb. Brynestokken hang etter beltet bak paa mjødmi. Ukse- eller kuhorn er ukjend som brynestokk. Sume kunde ha eit lite spann med vatn i til brynet. Dette flutte dei daa med seg etter kvar dei slo.

Mest vanleg er aa ~~mylreine~~ brynet i lumma, og so sputta paa det eller og stryka det i graset, so det vart vaatt. Etter kvetjingi stryk ein so "kvatgoret" av brynet paa marki, fyrr ein stikk det i lumma.

13. Baade natur- og kunstbryne vert fukta som ovanfor nemnt anten med vatn, vate i graset eller sputt.

14. Mjølet som kjem fram ved kvetjingi heiter alltid "kvatgor" (eit). (sjaa ovanfor). Det som kjem fram ved sliping, heiter slipesteingor.

15-16. Kvatgor er ukjent som nokoslag lækjemedel.

17. Det hev vore tru at brynet held seg mjukkare um det ligg i vatvori jord.

Um pkt. 18, 19 og 20 kann eg ingi opplysning gjeva, daa det er ukjent her.

NORSK ETNOLOGISK GÅNSKING
adr. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

233